

MICHAŁ P. ZIEMIAK

Dochodzenie roszczeń osób małoletnich przez kancelarie odszkodowawcze w świetle przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – przyczynek do dyskusji

Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy rodzice (opiekunowie, ewentualnie kuratorzy) powinni legitymować się zezwoleniem sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) przy powierzaniu dochodzenia roszczeń w imieniu i na rzecz małoletniego kancelariom odszkodowawczym.

Na usługi świadczone przez kancelarie odszkodowawcze składa się bowiem szereg czynności, które dla osoby małoletniej mogą wywoływać zarówno skutek przysporzenia, jak i skutek rozporządzający. Stąd konsekwencje zawarcia umowy z kancelarią odszkodowawczą mogą mieć istotny wpływ na majątek małoletniego. Konieczne jest zatem rozważenie powyższego problemu z perspektywy przede wszystkim kryterium dobra dziecka.

Słowa kluczowe: osoba małoletnia, kancelarie odszkodowawcze, odszkodowanie, ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej.

Wprowadzenie

Rodzice bądź opiekunowie osób małoletnich poszkodowanych w różnego rodzaju wypadkach, decydują się często na powierzenie dochodzenia roszczeń kancelariom odszkodowawczym¹. Nie sposób zaprzeczyć, że dochodzenie takich roszczeń wiąże się ściśle z majątkiem małoletnich. Z jednej bowiem strony stan tego majątku ma się powiększyć (na skutek uzyskania stosownych świadczeń od sprawcy lub jego ubezpieczyciela OC), z drugiej zaś może zostać także

1. Zagadnienie to stało się niedawno przedmiotem zainteresowania mediów – zob. M. Domagalski, *Ile wolno zarabiać na nieszczęściu dziecka*, „Rzeczpospolita” z 18 sierpnia 2015 r., PCD, s. C1.

pomniejszony z powodu wypłaty kancelarii wynagrodzenia w „zwyczajowej” już na naszym rynku formie *success fee*. Co więcej, działania kancelarii odszkodowawczej mogą prowadzić również do m.in. zrzeczenia się roszczeń w imieniu małoletniego, chociażby w przypadku zawarcia ugody. **Decyzja rodziców czy opiekunów o skorzystaniu z usług kancelarii może zatem mieć przełożony wpływ na majątek małoletniego.**

Współpraca z kancelarią odszkodowawczą wiąże się z zawarciem umowy o świadczenie usług² i udzieleniem kancelarii stosownego pełnomocnictwa przez rodzica lub opiekuna. Trzeba bowiem pamiętać, że osoba, która nie ukończyła 13 lat (a więc niemająca pełnej zdolności do czynności prawnej), nie może skutecznie zawrzeć umowy, gdyż takowa będzie z mocy art. 14 Kodeksu cywilnego³ nieważna. Z kolei w przypadku osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnej⁴ – zgodnie z art. 18 k.c. – ważność umowy, która została przez nie zawarta bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego zależy od potwierdzenia jej przez tego przedstawiciela. Ponadto osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych. Dla porządku wypowiedzi wskazać należy, że zdolności do czynności prawnej nie ma także osoba ubezwłasnowolniona całkowicie, zaś osoba ubezwłasnowolniona częściowo legitymuje się ograniczoną zdolnością do czynności prawnej. Ubezwłasnowolnić całkowicie można osobę, która ukończyła 13 lat, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską. Z kolei osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli jej stan nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Powyższe regulacje Kodeksu cywilnego uzupełniane są przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁵, który w określonych sytuacjach przewiduje ingerencję sądu opiekuńczego w zarząd majątkiem dziecka. **Chodzi tu konkretnie o obowiązek uzyskania zezwolenia sądu na dokonanie czynności przez rodzica czy opiekuna.** Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy rodzice lub opiekunowie dziecka są obowiązani do uzyskania takiego zezwolenia w przypadku zamiaru powierzenia dochodzenia roszczeń w imieniu i na rzecz małoletniego kancelariom odszkodowawczym. Ze względu na ogólny charakter rozważań zawartych w niniejszym artykule znajdują one zastosowanie nie tylko w stosunku do roszczeń osób małoletnich, ale także ubezwłasnowolnionych.

2. Zob. M. P. Ziemiak, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 czerwca 2012 r., VI ACa 1321/11 (dotyczącego postanowień niedozwolonych we wzorcach umownych wykorzystywanych przez kancelarie odszkodowawcze)*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2014 nr 1, s. 123–128.
3. Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny [tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 121 ze zm.; dalej jako k.c.].
4. A więc np. dziecko w wieku od 13 do 18 lat.
5. Ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy [tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 583; dalej jako k.r.i.o.].

Zarząd majątkiem dziecka

Rodzice oraz opiekunowie dziecka – zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – sprawują pieczę nad majątkiem dziecka. Artykuł 95 § 1 i § 3 k.r.i.o. stanowi, że władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw, przy czym władza ta powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Z kolei zgodnie z art. 155 k.r.i.o. opiekun sprawuje pieczę nad osobą i majątkiem pozostającego pod opieką, podlegając przy tym nadzorowi sądu opiekuńczego. Do sprawowania opieki stosuje się odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej z zachowaniem przepisów o opiece.

Rodzice oraz opiekunowie nie sprawują jednak nieograniczonej władzy nad majątkiem dziecka. Po pierwsze – w przypadku rodziców – zarząd nie obejmuje zarobku dziecka ani przedmiotów oddanych mu do swobodnego użytku. Po drugie, rodzice obowiązani są sprawować z należytą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. W piśmiennictwie przyjmuje się, że chodzi tu o kryterium należytej staranności w rozumieniu art. 355 § 1 k.c.⁶ T. Sokołowski wywodzi, że należyta staranność odnosi się tutaj do stosunku prawnego mającego zarówno charakter rodzinny, jak i charakter cywilnoprawny⁷. Wystarcza staranność właściwa dla typowych rodziców w stosunkach społecznych, a nie najwyższa osiągalna staranność, choć pośrednio zarząd majątkiem służy też ochronie dobra dziecka, czyli osiągnięciu pewnego optymalnego stanu rzeczy⁸. Wreszcie po trzecie, rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. **Jest to trzon regulacji art. 101 k.r.i.o. Przepis ten będzie miał kluczowe znaczenie dla dalszych rozważań.**

Pojęcie majątku dziecka obejmuje zarówno aktywa, jak i pasywa, a źródłami (jak i składnikami) tego majątku mogą być także roszczenia odszkodowawcze, **łącznie z roszczeniami z tytułu zadośćuczynienia lub odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej dziecka**⁹. Zarząd tym majątkiem polega przeto na dbałości o majątek dziecka¹⁰. Będą to więc – jak ujmuje to T. Sokołowski – wszelkiego rodzaju dyspozycje i czynności odnoszące się do poszczególnych składników majątku¹¹. Ponadto zarząd ten obejmuje zachowania oraz czynności prawne i faktyczne wpływające na szeroko rozumianą sytuację majątkową dziecka¹². Są to zatem zachowania zmierzające m.in. do zwiększenia czy zmniejszenia majątku dziecka.

Ustawodawca wyróżnia w k.r.i.o. czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka, jak i czynności, które swym zakresem ten zarząd przekraczają. W przypadku tych ostatnich dla ich dokonania

6. Zob. T. Sokołowski [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el. (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 5).

7. Ibidem.

8. Ibidem, choć T. Sokołowski – powołując się na poglądy S. Grzybowskiego i J. Sauk – wskazuje, że nie ma w tym zakresie jednolitych poglądów doktryny.

9. Tak słusznie H. Ciepla [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el. (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 1).

10. Ibidem, nb 2.

11. T. Sokołowski [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks...*, op. cit., (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 3).

12. Ibidem (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb. 3).

konieczne jest uzyskanie przez rodzica zezwolenia sądu opiekuńczego, którym jest sąd rodzinny¹³. Zezwolenie takie wydawane jest w formie postanowienia w postępowaniu nieprocesowym, na wniosek jednego lub obojga rodziców¹⁴. W doktrynie słusznie podkreśla się, że kontrahent umowy, na której zawarcie ma być wydane zezwolenie, nie jest uczestnikiem postępowania, gdyż nie może być uznany za mającego interes prawny, o którym mowa w art. 510 k.p.c.¹⁵ Przedmiotem oceny sądu w omawianej sprawie bowiem jest wyłącznie interes dziecka, a nie jego potencjalnego kontrahenta¹⁶. Sądem właściwym miejscowo i rzeczowo, zgodnie z art. 569 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego¹⁷, będzie tu sąd miejsca zamieszkania albo pobytu dziecka (a w przypadku braku tej podstawy – sąd rejonowy dla m.st. Warszawy). Rozprawa nie jest obowiązkowa, ale zdaniem A. Góry-Błaszczukowskiej uzasadnione będzie wyznaczenie posiedzenia w celu wysłuchania jednego z rodziców dziecka. Sąd może również zażądać złożenia oświadczenia na piśmie¹⁸. J. Gudowski omawiając konstrukcję postanowienia sądu opiekuńczego, słusznie zauważa, że¹⁹:

- w sentencji postanowienia sąd opiekuńczy powinien dokładnie określić elementy przedmiotowo istotne czynności prawnej, której wniosek dotyczy, a ponadto, jeśli jest to możliwe i zasadne, także inne wymagania stawiane tej czynności;
- za dopuszczalne trzeba uznać udzielenie zezwolenia o charakterze ogólnym, a więc obejmującym wiele powtarzalnych, podobnych czynności niezbędnych np. do prawidłowego prowadzenia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa;
- sąd opiekuńczy nie może jednak wydać zezwolenia blankietowego (abstrakcyjnego), lecz musi w sposób możliwie najdokładniejszy określać charakter czynności oraz warunki ich podejmowania.

Kognicja sądu w pierwszej kolejności obejmuje ustalenie, czy czynność objęta treścią wniosku przekracza swym zakresem zwykły zarząd²⁰. Następnie sąd winien ustalić, czy czynność dokonana ma być ze względu na dobro dziecka i w jego żywotnym interesie. Inaczej mówiąc, czy czynność jest dla dziecka korzystna²¹. Na postanowienie sądu opiekuńczego rozstrzygające co do istoty sprawy przysługuje apelacja na zasadach ogólnych w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.). Z kolei ze względu na treść art. 519¹ k.p.c. na postanowienie wydane przez sąd II instancji nie przysługuje skarga kasacyjna ani zażalenie do Sądu Najwyższego. Wreszcie samo uzyskanie

13. Dokładnie wydział rodzinny i nieletnich sądu rejonowego.

14. Przy czym jeżeli wniosek składany jest przez jednego z rodziców, sąd opiekuńczy udziela zezwolenia po wysłuchaniu drugiego z rodziców.

15. Zob. J. Gudowski [w:] T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające*, LEX/el. [komentarz do art. 583 k.p.c., nb 6].

16. Ibidem [komentarz do art. 583 k.p.c., nb 6].

17. Ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.; dalej jako k.p.c.).

18. Też w: H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506–729*, LEX/el. [komentarz do art. 583 k.p.c.).

19. Zob. J. Gudowski [w:] T. Ereciński, *Kodeks...*, op. cit., [komentarz do art. 583 k.p.c., nb 5].

20. Zgodnie z wyrokiem SN z 16 listopada 1982 r., I CR 234/82 (LEX nr 8486), miernikiem czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu jest ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutki w sferze majątku małoletniego, wartości przedmiotu danej czynności oraz szeroko pojęte dobro dziecka i ochrona jego interesów życiowych.

21. A. Góra-Błaszczukowska [w:] H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506–729*, LEX/el. [komentarz do art. 583 k.p.c.).

zezwolenia sądu opiekuńczego w żaden sposób nie zobowiązuje rodziców do dokonania czynności objętej treścią zezwolenia²².

Przejdźmy teraz do omówienia pojęcia czynności przekraczających swym zakresem zwykły zarząd majątkiem dziecka. Oczywiście k.r.i.o. nie określa, które czynności uznać należy za przekraczające zwykły zarząd, ergo nie sposób ustalić zamkniętego katalogu tychże czynności. Zasadniczym i zarazem uniwersalnym kryterium powinny być przede wszystkim konsekwencje majątkowe konkretnej czynności prawnej dla małoletniego²³. Jak ujął to SN w postanowieniu z 17 października 2000 r. [I CKN 319/00]²⁴ oraz we wspomnianym wyroku w sprawie I CR 234/82, obiektywnym i sprawdzalnym miernikiem czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu jest ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutków w sferze majątku małoletniego, wartość przedmiotu objętego tą czynnością oraz szeroko pojęte dobro dziecka i ochrona jego interesów życiowych. W doktrynie podejmuje się próby konstruowania katalogu przykładowych czynności przekraczających zwykły zarząd. I tak chociażby T. Sokołowski przytacza m.in. nabycie, zbycie, zrzeczenie się lub istotne obciążenie nieruchomości oraz praw o większej wartości, zmiana sposobu gospodarowania ważnym składnikiem majątku, zmiana przeznaczenia części nieruchomości, znaczniejszy remont lub przebudowa budynku, ustanowienie odrębnej własności lokalu, dokonanie podziału nieruchomości²⁵. Zdaniem tego autora kryteria subiektywne wymagają w szczególności ustalenia, czy dana czynność dotyczy wartości stanowiącej istotny, znaczący ułamek wartości całego majątku²⁶.

Z kolei judykatura dostarcza następujących przykładów omawianych czynności: podjęcie z rachunku bankowego małoletniego znacznych kwot²⁷, zawarcie umowy dzierżawy²⁸, czy odrzucenie spadku²⁹. W przypadku dochodzenia roszczeń od ubezpieczycieli należy zwrócić uwagę na stanowisko przyjęte przez SN w uchwale z 4 lutego 1997 r. [III CZP 127/96]³⁰, zgodnie z którym zgoda rodziców na proponowane przez zakład ubezpieczeń skrócenie okresu ubezpieczenia z tytułu umowy zaopatrzenia dzieci i przyjęcie świadczenia bez zastrzeżenia waloryzacji przewidzianej w art. 358¹ § 3 k.c., mogą być uznane, w zależności od okoliczności, za czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.i.o. W uzasadnieniu tej uchwały SN wyraźnie podkreśla, że także w zakresie sprawowania zarządu majątkiem dziecka rodzice powinni kierować się nadrzędnym kryterium, jakim jest dobro dziecka i unikać zachowań, które mogłyby spowodować niekorzystne skutki w jego stanie materialnym.

Analagiczne – co do zasady – uwagi należy poczynić w stosunku do opiekuna oraz kuratora. Zgodnie z art. 156 k.r.i.o. opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego. W doktrynie podkreśla

22. Zob. J. Gudowski [w:] T. Ereciński, *Kodeks...*, op. cit., [komentarz do art. 583 k.p.c., nb 5].

23. Chodzi więc m.in. o „wartość” przysporzeń czy rozporządzeń będących przedmiotem czynności prawnej.

24. LEX nr 536776.

25. T. Sokołowski [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks...*, op. cit., [komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 14a].

26. Ibidem [komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb. 14a].

27. Cytowany już wyrok SN z 16 listopada 1982 r., I CR 234/82 [LEX nr 8486].

28. Zob. wyrok SN z 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06, LEX nr 384293 z glosą krytyczną A. Bieranowskiego (tenże, *Glosa do wyroku SN z dnia 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06*, „Rejent” 2011 nr 2, s. 118–127).

29. Vide postanowienie SN z 15 lipca 2005 r., IV CK 20/05 [Lex nr 159115].

30. LEX nr 29091.

się, że w zakresie spraw dotyczących majątku podopiecznego, a także wobec braku możliwości ustalenia zamkniętego katalogu „ważniejszych spraw” z art. 156 k.r.i.o., opiekun podlega takim samym ograniczeniom jak rodzice (art. 101 § 3 k.r.i.o.), którzy muszą, jak to już zaznaczono, uzyskać zgodę sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu³¹. Chodzi tu więc m.in. o czynności powodujące poważne zmniejszenie substancji majątku dziecka lub związane z ryzykiem wywołania takich konsekwencji, jak również powodujące powstanie po stronie małoletniego „znaczniejszego” zobowiązania³². Z kolei zgodnie z art. 175 k.r.i.o. do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece, w tym także wspomniany już art. 156. Oznacza to, że również w tym przypadku opiekun obowiązany jest uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku ubezwłasnowolnionego całkowicie³³. Ze względu na brzmienie art. 178 § 2 k.r.i.o.³⁴ powyższe uwagi odnoszą się także do kuratora³⁵. Trzeba jednak pamiętać, że zgodnie z art. 181 § 1 k.r.i.o. kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest powołany do jej reprezentowania i do zarządu jej majątkiem tylko wtedy, gdy sąd opiekuńczy tak postanowi. Kurator może więc w ogóle nie być upoważniony do zarządu majątkiem osoby ubezwłasnowolnionej częściowo. Nie zmienia to jednak faktu, że kurator jest powołany do wyrażenia zgody na zaciągnięcie przez nią zobowiązań lub rozporządzenia swoim prawem (art. 17 k.c.), również w tym przypadku, gdy postanowienie sądu opiekuńczego nie zawiera uprawnienia kuratora do reprezentowania osoby częściowo ubezwłasnowolnionej i do zarządzania jej majątkiem³⁶.

Pozostaje jeszcze odpowiedzieć na pytanie, jaki jest skutek dokonania przez rodziców lub opiekuna czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego? Już w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej SN z 21 kwietnia 1961 r. (1 Co 16/61)³⁷ przyjęto, że czynność prawna dotycząca majątku małoletniego, dokonana przez przedstawiciela ustawowego bez uprzedniego zezwolenia władzy opiekuńczej wymaganego przez przepisy art. 58 § 1 i art. 85 ustawy z 27 czerwca 1950 r. Kodeks rodzinny³⁸ (obecnie art. 101 § 1 i art. 156 k.r.i.o.), jest nieważna i nie może być konwalidowana. Pogląd ten – *mutatis articulis* – został zaaprobowany zarówno w orzecznictwie, jak i doktrynie po wejściu w życie k.r.i.o.³⁹

W tym miejscu trzeba jednak poczynić pewną uwagę dotyczącą osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnej. Dla porządku wskazać trzeba, że zgodnie z art. 17 k.c. (z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych) do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona

31. H. Dolecki [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks...*, op. cit., (komentarz do art. 156 k.r.i.o., nb 1).

32. Ibidem (komentarz do art. 156 k.r.i.o., nb 1).

33. Zob. G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184*, LEX/el. (komentarz do art. 175, nb 3).

34. W zakresie nieuregulowanym przez przepisy, które przewidują ustanowienie kuratora, stosuje się odpowiednio do kurateli – co do zasady – przepisy o opiece.

35. Oraz do doradcy tymczasowego, ustanawianego w toku postępowania o ubezwłasnowolnienie. Zgodnie bowiem z art. 549 § 2 k.p.c. do doradcy tymczasowego stosuje się przepisy o kuratorze osoby częściowo ubezwłasnowolnionej, a więc m.in. art. 181 § 1 k.r.i.o.

36. *Vide* postanowienie SN z 30 września 1977 r., III CRN 132/77 (LEX nr 2249).

37. OSN z 1963 r., nr 9, poz. 187.

38. Dz. U. z 1950 r., Nr 34, poz. 308 ze zm.

39. *Vide* m.in. uchwała SN z 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76 (LEX nr 2153) czy H. Ciepla [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el. (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 5).

w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego. I tak, część doktryny podnosi, że przedstawiciel ustawowy tylko za zezwoleniem sądu może wyrażać zgodę na zawarcie umowy, a brak takiego zezwolenia powoduje jej nieważność⁴⁰. Pogląd taki prezentowany bywa także w orzecznictwie⁴¹. Zgodnie z drugim stanowiskiem przedstawiciel ustawowy występuje do sądu opiekuńczego o udzielenie zezwolenia nie na zawarcie, ale na potwierdzenie już zawartej umowy. **Oznacza to, że w przypadku złożenia oświadczenia zawierającego potwierdzenie bez uprzedniego uzyskania zezwolenia sądowego, sankcją nieważności dotknięte jest tylko samo potwierdzenie; umowa zawarta przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych nadal stanowi jednak czynność prawną niezupełną**⁴². Konwalidacja może nastąpić przez późniejsze potwierdzenie, dokonane już za zezwoleniem sądu opiekuńczego, chyba że upłynął termin wyznaczony przedstawicielowi ustawowemu przez kontrahenta osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych⁴³. Podobnie przedstawiciel ustawowy może w terminie późniejszym uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego na potwierdzenie umowy, jeżeli stwierdzi, że przekracza ona zakres zwykłego zarządu i złożone uprzednio oświadczenie jest nieważne⁴⁴. Jednakże, jak słusznie podnosi T. Sokołowski, jeżeli po zwróceniu się przedstawiciela do sądu opiekuńczego o zezwolenie na wyrażenie zgody, sąd prawomocnie odmówi udzielenia tego zezwolenia, to ustaje stan zawieszenia i analizowana umowa z czynności kulejącej przekształca się w nieważną⁴⁵.

Umowa z kancelarią odszkodowawczą a zezwolenie sądu opiekuńczego na jej zawarcie

Kancelarie odszkodowawcze specjalizują się w dochodzeniu różnych roszczeń. W przypadku roszczeń osób małoletnich mamy jednak do czynienia z sytuacją specyficzną. Przeważnie chodzi bowiem o uzyskanie naprawienia szkód niemajątkowych (np. zadośćuczynienie za ból i cierpienia na skutek wypadku komunikacyjnego) oraz powiązanych z nimi szkód majątkowych (np. koszty leczenia i rehabilitacji na skutek wypadku komunikacyjnego czy renta). W grę wchodzi zazwyczaj roszczenia o znacznej wartości i szczególnym celu, których uzyskanie determinować będzie dalszy rozwój dziecka, a także wpływać może na jego sytuację materialną po uzyskaniu pełnoletniości (a więc po „przejściu” zarządu majątkiem z rodziców na dziecko).

40. Inaczej mówiąc, w takiej sytuacji art. 18 k.c. nie stosuje się – zob. m.in. S. Dmowski [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, LEX/el. [komentarz do art. 18, nb 4] czy J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 396.

41. Zob. wyrok SN z 3 kwietnia 2007 r. (II UK 178/06, LEX nr 384293), zgodnie z którym umowa dzierżawy zawarta bez zgody sądu opiekuńczego przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych jest nieważna jako przekraczająca zakres zwykłego zarządu i nie podlega konwalidacji na podstawie art. 18 k.c.

42. Zob. M. Serwach [w:] P. Księżak (red.), M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, LEX/el. [komentarz do art. 18 k.c., nb 13]; zob. też J. Ignatowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 502.

43. Zob. M. Serwach [w:] P. Księżak (red.), M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, LEX/el. [komentarz do art. 18 k.c., nb. 13].

44. Ibidem [komentarz do art. 18 k.c., nb. 13].

45. Zob. T. Sokołowski [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, LEX/el. [komentarz do art. 18, nb 12].

W tym miejscu należy postawić więc pytanie, czy zawarcie umowy z kancelarią odszkodowawczą, której przedmiotem jest dochodzenie roszczeń w imieniu i na rzecz małoletniego, jest czynnością przekraczającą zwykły zarząd majątkiem? Trzeba bowiem rozróżnić samo dochodzenie roszczeń przez przedstawicieli ustawowych od odpłatnego zlecenia i powierzenia wykonania tych czynności osobie trzeciej. **Współpraca nie opiera się bowiem tylko na udzieleniu pełnomocnictwa, ale na świadczeniu specjalistycznej usługi, której warunki finansowe faktycznie determinują zakres kompensacji szkód małoletniego.** Analiza umów stosowanych w obrocie⁴⁶ pozwala stwierdzić, że umowę z kancelarią odszkodowawczą uznać należy za umowę o świadczenie usług, do której, z mocy art. 750 k.c., stosuje się przepisy o umowie zlecenia⁴⁷. Przedmiot takiej umowy określić można jako zobowiązanie zleceniobiorcy (kancelarii odszkodowawczej) do podejmowania czynności prawnych (w tym czynności procesowych przez współpracujących z kancelariami adwokatów lub radców prawnych), jak i faktycznych, w imieniu i na rzecz zleceniodawcy (poszkodowanego), mających na celu dochodzenie oraz uzyskanie od sprawcy szkody lub jego ubezpieczyciela OC świadczeń, w tym odszkodowań i zadośćuczynień. **Umowy takie są umowami odpłatnymi, gdzie zleceniobiorca, co do zasady, otrzymuje wynagrodzenie w postaci prowizji (*success fee*) od uzyskanych świadczeń.** Prowizja jest oznaczona przeważnie jako określony procent wszystkich bądź części tychże świadczeń i powiększana o VAT według podstawowej stawki 23 proc. Niestety, w wielu przypadkach wysokość prowizji może budzić zastrzeżenia. Z powszechnie dostępnych informacji wynika bowiem, że sięgają one niekiedy kilkudziesięciu procent⁴⁸. Oznacza to w praktyce, że istotna część świadczeń nie jest przeznaczana na zaspokojenie potrzeb małoletniego, ale stanowi zapłatę za wykonanie usługi. Wynagrodzenie może być pobierane zarówno od świadczeń jednorazowych, jak i powtarzających się (okresowych), np. od przyznanych rent⁴⁹. W umowach z kancelariami zawierane są przeważnie następujące klauzule:

- o upoważnieniu kancelarii odszkodowawczej do odbioru wszelkich należnych świadczeń – w tym świadczeń okresowych – w imieniu zleceniodawcy (przelew na rachunek bankowy kancelarii);
- zabraniające zleceniodawcy bezpośredniego zawierania ugód sądowych lub pozasądowych ze sprawcą (lub jego ubezpieczycielem OC), a także bezpośredniego odbioru świadczeń bez zgody zleceniobiorcy (wyrażonej na piśmie);
- gwarantujące prawo do żądania zapłaty wynagrodzenia przez kancelarię, w niemalże każdym przypadku uzyskania świadczeń przez zleceniodawcę, także w sytuacji, w której świadczenia te zostają uzyskane nie na skutek działań kancelarii⁵⁰;

46. Zob. E. Kowalewski, M. P. Ziemiak, *Prawne aspekty działalności kancelarii odszkodowawczych* [w:] E. Kowalewski (red.), *Doradztwo odszkodowawcze w Polsce. Potrzeba regulacji prawnej*, Toruń 2015 s. 37–39.

47. Zob. M. P. Ziemiak, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 czerwca 2012 r., VI ACa 1321/11 (dotyczącego postanowień niedozwolonych we wzorcach umownych wykorzystywanych przez kancelarie odszkodowawcze)*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2014 nr 1, s. 123–128.

48. Zob. E. Kowalewski, M. P. Ziemiak, *Prawne aspekty działalności kancelarii odszkodowawczych* [w:] E. Kowalewski (red.), *Doradztwo odszkodowawcze w Polsce. Potrzeba regulacji prawnej*, Toruń 2015, s. 39–42.

49. Praktyka kancelarii odszkodowawczych jest tu zróżnicowana – część w ogóle nie pobiera prowizji od świadczeń powtarzających się, część zaś albo zastrzega wynagrodzenie w kwocie odpowiadającej kilkukrotności przyznanych świadczeń okresowych, albo pobiera uzgodnioną prowizję przez wskazany w umowie okres (np. 6 miesięcy).

50. Klauzule takie są jednak kwestionowane przez sądy w oparciu o przepisy o postanowieniach niedozwolonych – zob. M. P. Ziemiak, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 czerwca 2012 r., VI ACa 1321/11 (dotyczącego postanowień niedozwolonych we wzorcach umownych wykorzystywanych przez kancelarie odszkodowawcze)*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2014 nr 1, s. 39–42.

- o nieodwołalnym charakterze pełnomocnictwa w okresie obowiązywania umowy z kancelarią odszkodowawczą;
- o przekazywaniu wszelkiej korespondencji na adres kancelarii.

Wreszcie, umowie towarzyszy oczywiście pełnomocnictwo do działania w imieniu i na rzecz zleceniodawcy, często opatrzone klauzulami powtarzającymi *de facto* treść umowy w zakresie m.in. przekazywania świadczeń bezpośrednio na rachunek kancelarii czy „zakazie” wypowiedzienia pełnomocnictwa w trakcie trwania umowy.

Umowy zawierane są na znaczne okresy, np. aż do czasu pełnego wyegzekwowania wszystkich roszczeń zleceniodawcy. Jak widać, współpraca z kancelarią odszkodowawczą oparta jest o silny węzeł obligacyjny, dający kancelarii znaczny margines swobody co do sposobu świadczenia usług. Kancelaria odszkodowawcza lub współpracujący z nią pełnomocnik procesowy⁵¹ są także przeważnie umocowani do zawierania ugód sądowych i pozasądowych, co z kolei łączy się z koniecznością złożenia w imieniu zleceniodawcy (poszkodowanego) oświadczenia o zrzeczeniu się roszczeń jako standardowego elementu polubownego załatwienia sporu. Wreszcie, ustalenie wysokości roszczeń następuje zazwyczaj na skutek rekomendacji i doradztwa kancelarii odszkodowawczej, która sugeruje zleceniodawcy (poszkodowanemu), jakich kwot, jej zdaniem, można się domagać od sprawcy czy jego ubezpieczyciela OC. Zakres czynności podejmowanych przez kancelarię w imieniu klienta prowadzi więc do faktycznego transferu niemalże wszelkich uprawnień dotyczących przysługującego klientowi roszczenia na podmiot trzeci, tj. na kancelarię.

Reasumując, na usługi świadczone przez kancelarie odszkodowawcze składa się szereg czynności, które dla osoby małoletniej wywołują mogą zarówno skutek przysporzenia (uzyskanie świadczenia), jak i skutek rozporządzający (np. zrzeczenie się roszczeń). Co się tyczy czynności o skutku rozporządzającym, to dotyczą one zarówno kancelarii (np. złożenie oświadczenia o zrzeczeniu się roszczeń w imieniu małoletniego), jak i rodziców czy opiekunów (którzy z chwilą zawarcia umowy *de facto* zobowiązują się do rozporządzania majątkiem przyszłym dziecka, tj. do zapłaty wynagrodzenia kancelarii z uzyskanych świadczeń).

Uwzględniając powyższą charakterystykę relacji kontraktowej kancelaria odszkodowawcza – małoletni i działający w jego imieniu rodzice, zauważyć należy, że już w wyroku z 5 marca 1962 r. (IV CR 578/61)⁵² SN kategorycznie wypowiedział się na temat zagadnienia zrzeczenia się roszczeń odszkodowawczych w imieniu małoletnich dzieci wobec osoby zobowiązanej do wynagrodzenia szkody. Zgodnie z tym orzeczeniem jest to czynność przekraczająca zakres zwykłego zarządu majątku dziecka, której nie wolno rodzicom dokonać bez zezwolenia władzy opiekuńczej. W postanowieniu z 19 września 1967 r. (III CR 177/67)⁵³ SN, odwołując się do powołanej uchwały z 1962 r., przyjął, że na zawarcie ugody w imieniu ubezwłasnowolnionego opiekun powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego. Dokonanie czynności przewidzianych w art. 156 k.r.i.o. bez uzyskania uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego, jako sprzeczne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi, powoduje nieważność czynności opiekuna [art. 58 § 1 k.c.]. W wyroku SN z 27 listopada 2008 r. (IV CSK 306/08)⁵⁴ czytamy z kolei, że opiekun osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby ubezwłasnowolnionej lub jej

51. *Vide* art. 91 k.p.c. w przypadku sporu sądowego.

52. LEX nr 105863.

53. OSNC z 1968 r., Nr 6, poz. 104.

54. LEX nr 531562.

majątku. Do takich spraw należy wytaczanie powództw o roszczenia majątkowe – zwłaszcza w większym rozmiarze – niezwiązane ze zwykłym zarządem majątkiem ubezwłasnowolnionego, z wyjątkiem podejmowania obrony przed roszczeniami zgłoszonymi przeciwko ubezwłasnowolnionemu.

Szczególnie istotny jest tu jednak wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 września 2014 r. (I ACa 425/14)⁵⁵. Stan faktyczny przedstawiał się następująco. Powodowie wytoczyli przeciwko ubezpieczycielowi powództwo o zapłatę zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w związku ze śmiercią męża powódki, a ojca powodów, w wypadku samochodowym w kwocie po 100 000 zł z ustawowymi odsetkami, skapitalizowanych odsetek oraz kosztów procesu. Pozwany zakład ubezpieczeń nie uznał powództwa i wniósł o jego oddalenie. Podniósł jednocześnie zarzut powagi rzeczy ugodzonej (*res iudicata*), gdyż powódka w imieniu własnym i małoletnich wówczas powodów zawarła ugodę sądową, w której oświadczyła, że warunki ugody wyczerpują wszelkie roszczenia wynikające ze śmierci jej męża. Sąd Okręgowy oddalił powództwo wdowy, natomiast zasądził na rzecz dzieci tytułem zadośćuczynienia kwoty po 70 000 zł z ustawowymi odsetkami. Sąd Okręgowy wywodził, że uгода zawarta przez wdowę jest w części dotyczącej dzieci nieważna – w chwili zawierania ugody dzieci były niepełnoletnie, a wdowa nie legitymowała się zezwoleniem sądu opiekuńczego na zawarcie w imieniu tychże dzieci ugody obejmującej zrzeczenie się w ich imieniu roszczeń. **Kwestia częściowej nieważności ugody była podstawą jednego z zarzutów apelacji ubezpieczyciela.** Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego i przyjął, że uгода sądowa zawarta w imieniu powodów przez ich ówczesną przedstawicielkę ustawową – matkę miała charakter przysparzający, ale jednocześnie i rozporządzający, albowiem matka powodów zadecydowała, że przyjmie w imieniu małoletnich odszkodowanie w kwocie 10 000 zł (art. 446 § 3 k.c.), ale jednocześnie w imieniu małoletnich dzieci oświadczyła, że zrzekają się one wszelkich roszczeń wobec ubezpieczyciela wynikających ze śmierci ich ojca. Na przyjęcie odszkodowania nie była konieczna zgoda sądu opiekuńczego, gdyż ta czynność miała charakter czynności zachowawczej. Natomiast pozbawienie małoletnich powodów dochodzenia innych roszczeń wynikających z odpowiedzialności za śmierć ojca jest czynnością o charakterze rozporządzającym. **Odwołując się do wyroku SN z 5 lutego 1999 r. (III CKN 1202/98)⁵⁶, Sąd Apelacyjny wywiódł, że czynności dyspozycyjne podejmowane w postępowaniu sądowym przez rodziców w imieniu małoletniego dziecka, takie jak zawarcie ugody w sprawach wykraczających poza bieżącą administrację jego majątkiem, a więc między innymi w sprawie o dział spadku, znoszenie współwłasności, czy w sprawie należnego dziecku odszkodowania, należą do kategorii czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.i.o.** Akty takie wymagają zatem zezwolenia sądu opiekuńczego. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela ustawowego w sprawach przekraczających zwykły zarząd, bez zezwolenia sądu opiekuńczego jest nieważna. Zawarcie ugody zawierającej zarówno czynności przysparzające, jak i rozporządzające (zrzeczenie się wszelkich roszczeń w imieniu małoletnich dzieci przez ich matkę w sprawie o odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c.), należy ocenić jako czynność przekraczającą zwykły zarząd majątkiem małoletnich w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.i.o. Ostatecznie Sąd Apelacyjny przyjął, że czynność ta w istocie zagrażała majątkowym interesom małoletnich powodów, gdyż pozbawiała ich m.in. zadośćuczynienia, którego mogli dochodzić od strony pozwanej.

Reasumując, skoro rodzice (opiekunowie) obowiązani są uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego na dokonanie wskazanej czynności o mieszanym charakterze (przysparzającym i rozporządzającym) oraz wywołującej istotne skutki dla majątku małoletniego, to – jak się wydaje – tym

55. LEX nr 1544878.

56. LEX nr 1213617.

bardziej powinni ją uzyskać przed powierzeniem dokonania tej czynności osobie trzeciej, czyli kancelarii odszkodowawczej⁵⁷. Podmiot ten, o czym była już mowa, zostaje bowiem decyzją rodziców wyposażony w szeroką kompetencję do kształtowania sytuacji majątkowej małoletniego, zarówno co do wysokości, jak i zakresu zgłaszanych roszczeń. Podstawą do uzyskania tej kompetencji jest zawarcie umowy z kancelarią i udzielenie jej stosownego pełnomocnictwa do działania w imieniu i na rzecz małoletniego. Zasadniczą różnicą pomiędzy aktywnością rodziców (opiekunów) a kancelarii odszkodowawczych w powyższym zakresie, a także argumentem jeszcze mocniej przemawiającym za koniecznością uzyskania zezwolenia, jest fakt pobierania przez kancelarię wynagrodzenia prowizyjnego od wygezekwowanych świadczeń. Skoro bowiem rodzice muszą uzyskać zezwolenie sądowe, np. na zawarcie ugody (nie pobierając z tego powodu przecież żadnego wynagrodzenia z majątku dziecka⁵⁸), to wymóg uzyskania takiego zezwolenia przez inny podmiot (np. kancelarię odszkodowawczą), dokonujący powyższych czynności odpłatnie, wydaje się bezsporny. W rezultacie bowiem kwota uzyskanych świadczeń będzie mniejsza od kwoty świadczeń rzeczywiście przekazanych na rzecz małoletniego, gdyż pomniejszona zostanie o prowizję.

Stąd, aby zagwarantować realną ocenę interesów dziecka⁵⁹, wniosek o wydanie postanowienia w przedmiocie udzielenia zezwolenia powinien być sformułowany bardzo precyzyjnie i zawierać co najmniej określenie istotnych warunków umowy z kancelarią, jak np. zakres dochodzonych roszczeń, warunków progowych ugody, na jakie godzą się rodzice czy opiekunowie, wysokość prowizji ze wskazaniem zasad jej ustalania i pobierania.

Podsumowanie

Oczywiście autor daleki jest od stwierdzenia, że zezwolenie sądu opiekuńczego jest konieczne w każdym przypadku udzielenia pełnomocnictwa, którego przedmiotem ma być dochodzenie roszczeń w imieniu i na rzecz małoletniego. Niemniej, w świetle powyższych rozważań, w szczególności odnośnie charakteru i istoty umów zawieranych z kancelariami odszkodowawczymi, uznać należy, że kryterium dobra dziecka (podopiecznego) przemawia – jak się wydaje – za koniecznością uzyskania przez rodziców (opiekunów) uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego na zawarcie

57. Albo – jeżeli umowa zostanie zawarta przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych (np. dziecko między 13. a 18. rokiem życia) – uzyskać zezwolenie na potwierdzenie takiej umowy w oparciu o art. 18 k.c.

58. A także mając na uwadze wspomniany już fakt, że świadczenia należne małoletnim w przypadku ich dochodzenia przez rodziców (opiekunów) trafiają bezpośrednio do rąk tych osób (obowiązanych przecież z mocy art. 98 i 155 k.r.i.o. do należytego zarządu nad tym majątkiem) a nie do rąk kancelarii odszkodowawczych, które standardowo – zgodnie z treścią udzielonych im pełnomocnictw – upoważnione są do odbioru świadczeń od sprawcy lub jego ubezpieczyciela OC. Tymczasem wszystkie sytuacje, w których nastąpiło wskazanie rachunku bankowego osoby trzeciej, które generują znaczące ryzyko ekonomiczne dla małoletniego, nie mogą być scharakteryzowane jako rutynowe [tak słusznie: P. Bodył-Szymala, *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego*, „Prawo Bankowe”, 2005 nr 1 LEX/el.].

59. Co w świetle pojawiających się doniesień prasowych dotyczących powodztw wytaczanych przeciwko kancelariom odszkodowawczym przez ich byłych klientów jest nie do przecenienia – przykładowo w sprawie toczącej się przed Sądem Apelacyjnym we Wrocławiu (sygn. akt I ACa 115/15) zasądzono na rzecz byłej klientki jednej z kancelarii kwotę 50 000 zł, mającą stanowić odszkodowanie za nienależyte świadczenie usług, skutkujące uzyskaniem zaniżonych świadczeń [zob. <http://www.odszkodowania.info.pl/?p=2532>], [dostęp: 15.08.2015].

w imieniu i na rzecz małoletniego takiej właśnie umowy⁶⁰. W tym miejscu zauważyć trzeba, że opisana wcześniej charakterystyka węzła obligacyjnego łączącego klienta z kancelarią odszkodowawczą ma walor powszechny. Chodzi tu zwłaszcza o wskazane klauzule, standardowo wykorzystywane we wspomnianych „kontraktach odszkodowawczych”. Stąd pokreślić trzeba raz jeszcze, że powierzenie dochodzenia roszczeń kancelarii odszkodowawczej wiąże się z możliwością podejmowania szeregu czynności o skutku rozporządzającym, bezpośrednio wpływających na majątek dziecka. Dlatego przed zawarciem umowy konieczna jest drobiazgowo analiza *ad casum*, czy proponowana treść umowy odpowiada szeroko pojętemu dobru dziecka i zabezpiecza jego interesy. Leży to w interesie nie tylko samej kancelarii odszkodowawczej, ale przede wszystkim rodziców, którzy w ten sposób uzyskują pewność skutecznego podejmowania czynności prawnych w imieniu i na rzecz dziecka.

Obowiązku uzyskania zezwolenia sądu nie mogą przysłać pojawiające się często w mediach wypowiedzi, że motywem przewodnim jest tu działalnie w celu uzyskania pomocy dla poszkodowanego dziecka⁶¹. Czym innym jest bowiem pozyskiwanie świadczeń o nadzwyczajnym dla dziecka charakterze (takich jak odszkodowanie czy zadośćuczynienie), a czym innym ich późniejsze spożytkowanie przez rodzica czy opiekuna. T. Sokołowski słusznie zauważa, że np. decyzja o zakupie ze środków uzyskanych z tytułu odszkodowania kosztownego sprzętu rehabilitacyjnego zaleconego przez lekarzy nie powinna być oceniana w kategoriach wskazanych w art. 101 § 3 k.r.i.o., ale wyłącznie z punktu widzenia troski o zdrowie dziecka (art. 95 § 1 i art. 96 k.r.i.o.)⁶². Tymczasem sam proces odpłatnego dochodzenia roszczeń obejmującego także czynności rozporządzające majątkiem małoletniego – ze względu na opisane w niniejszym artykule zagadnienia, a także konieczność zapewnienia rzeczywistego wymiaru tej pomocy dla dobra dziecka – powinien pozostawać pod kontrolą sądu opiekuńczego.

Wreszcie zauważyć trzeba, że uwagi poczynione w niniejszym artykule odnoszą się także do innych (niż kancelarie odszkodowawcze) podmiotów, zajmujących się zawodowo dochodzeniem roszczeń osób poszkodowanych (a więc np. adwokatów).

60. Osobnym problemem jest próba odpowiedzi na pytanie, jakie są konsekwencje zawarcia umowy z kancelarią odszkodowawczą bez uprzedniego zezwolenia sądu. Jak już wspomniano, czynność prawna dotycząca majątku małoletniego, dokonana przez przedstawiciela ustawowego z naruszeniem art. 101 § 3 k.r.i.o., jest nieważna (ze skutkiem *ex tunc*) i nie może być konwalidowana. Nieważność umowy sąd bierze pod uwagę z urzędu. W przypadku ustalenia nieważności umowy konieczny jest zwrot świadczeń, przy czym można jedynie dochodzić zwrotu nienależnego świadczenia w rozumieniu przepisu art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Jak się wydaje, w przypadku umowy z kancelarią odszkodowawczą zwrot świadczenia dotyczy tylko kancelarii (zwrot prowizji), gdyż nieważność umowy stwierdzana jest *inter partes*, tj. pomiędzy jej stronami. Tymczasem świadczenia uzyskane przez klienta kancelarii pochodzą od osoby trzeciej, tj. od sprawcy (lub jego ubezpieczyciela OC), który przeprowadził przeciwko postępowanie likwidacyjne i ustalił swoją odpowiedzialność (tj. podjął czynności ubezpieczeniowe, o których mowa w art. 3 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, przy czym nie jest istotne z czyjej inicjatywy ubezpieczyciel te czynności podjął). Z drugiej strony, nie można też wykluczyć ewentualnych roszczeń małoletniego wobec jego rodziców (opiekunów) z tytułu zawarcia umowy z kancelarią odszkodowawczą, której postanowienia naruszają jego interesy (np. ze względu na rażąco wygórowaną prowizję). Stąd uzyskanie zezwolenia sądu jest tak szczególnie istotne dla wszystkich stron „kontraktu odszkodowawczego”. Co więcej, w świetle wspomnianego wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 września 2014 r. (I ACa 425/14), uzyskanie zezwolenia sądu opiekuńczego daje pewność niewzruszalności rozstrzygnięć, takich jak np. ugody (sądowe jak i pozasądowe), a dotyczących naprawienia szkody małoletniego. Bez zezwolenia każde takie rozstrzygnięcie można bowiem kwestionować jako nieważne.

61. Zob. wypowiedzi przedstawicieli branży odszkodowawczej w: M. Domagalski, *Ile wolno zarabiać na nieszczęściu dziecka*, „Rzeczpospolita” z 18 sierpnia 2015 r., PCD, s. C1.

62. T. Sokołowski [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks...*, op. cit., (komentarz do art. 101 k.r.i.o., nb 3).

Wykaz źródeł

- Bieranowski A., *Glosa do wyroku SN z dnia 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06*, Rejent 2011 nr 2
- Bodył-Szymala P., *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego*, „Prawo Bankowe”, 2005 nr 1, LEX/el.
- Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, LEX/el.
- Dolecki H. [red.], Sokołowski T. [red.], *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el.
- Dolecki H. [red.], Wiśniewski T. [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506–729*, LEX/el.
- Domagański M., *Ile wolno zarabiać na nieszczęściu dziecka*, „Rzeczpospolita” z 18 sierpnia 2015 r., PCD.
- Ereciński T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające*, LEX/el.
- Gajda J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2002.
- Ignatowicz J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184*, LEX/el.
- Kidyba A. [red.], *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, LEX/el.
- Kowalewski E., Ziemiak M. P., *Prawne aspekty działalności kancelarii odszkodowawczych* [w:] E. Kowalewski [red.], *Doradztwo odszkodowawcze w Polsce. Potrzeba regulacji prawnej*, Toruń 2015.
- Księżak P. [red.], Pyziak-Szafnicka M. [red.], *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, LEX/el.
- Piasecki K. [red.], *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el.
- Ziemiak M. P., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 czerwca 2012 r., VI ACa 1321/11 [dotyczącego postanowień niedozwolonych we wzorcach umownych wykorzystywanych przez kancelarie odszkodowawcze]*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2014 nr 1.

Pursuing claims of juveniles by compensation counseling agents in view of the provisions of the Family and Guardianship Code – contribution to the discussion

This article attempts to answer the following question: should parents (carers and possibly guardians) hold a permit issued by a guardianship court (Article 101 § 3 of the Family and Guardianship Code) when entrusting pursuit of claims for and on behalf of juveniles to compensation counseling agents.

This is due to the fact that services provided by compensation counseling agents include numerous activities which in the case of a juvenile may lead both to the benefit and disposition effect.

For this reason, consequences of entering into an agreement with a claims office may have significant influence on the juvenile's property. As a result, there is a need to consider the above-mentioned problem mainly from the perspective of the child's best interest.

Key words: juveniles, compensation counseling, indemnity, liability insurance.

MICHAŁ P. ZIEMIAK – Katedra Prawa Ubezpieczeniowego UMK w Toruniu, radca prawny przy OIRP w Toruniu.

